

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Kejsarkronor på svenska vikingatidssöljor

Nerman, Birger

Fornvännen 46-48

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1971_046

Ingår i: samlar.raa.se

- 1968 a: The *Ancylus* transgression in the Skede Mose area, Öland. *Geol. Fören. Förh.* Vol. 90, Stockholm.
- 1968 b: The Holocene history of the Great Alvar of Öland. *Acta Phytogeographica Suecica*. Vol. 55. Uppsala.
- Magnusson, E., 1964: Pollen-analytical investigation at Tåkern, Dagsmossen, and the Neolithic settlement at Alvastra, Sweden. *Sveriges Geologiska Undersökning*. Ser. C. Nr 597. Stockholm.
- Nilsson, T., 1961: Ein neues Standardpollendiagramm aus Bjärsjöholmssjön in Schonen. *Kungl. Fysiogr. Sällsk. Handl.* N. F. Bd 71. Nr 18. Lund.
- 1964: Standardpollendiagramme und C^{14} -Datierungen aus dem Ageröds mosse im mittleren Schonen. *Lunds univ. årsskr.* N. F. Avd. 2. Bd 59. Nr 7. Lund.
- Pettersson, K. G., 1956: Undersökning av hällkistor vid Torslunda på Öland. *Fornvännen*. Stockholm.
- Schnitger, B. & Rydh, H., 1940: *Grottan Stora Förvar på Karlsö*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Monografier. Stockholm.
- Troels-Smith, J., 1941: Geological dating of a reindeer antler hammer from Vedbaeck. *Acta Archaeologica*. Vol. 12. København.
- Åberg, N., 1923: Kalmar läns förhistoria. *Södra Kalmar län*. I. Kalmar.

Kejsarkronor på svenska vikingatidssöljor

Från yngre svensk vikingatid känner man några bronssöljor med ett manshuvud, vars huvudprydnad länge givit mig intryck av att vara en efterbildning av en kejsarkrona; jag skall här med några ord presentera ett par sådana söljor.

Fig. 1 återger en sölja, som inlevererades till Statens Historiska Museum samtidigt med fynden från båtgrav XII i Vendel, men om vilken Arne i publikationen om båtgravarna därstädes meddelar, att den »synes ha blivit funnen i fyllningen och torde vara av yngre datum (vikingatid)».¹ Att den härrör ifrån vikingatiden är oomtvistligt, då söljeramar av ifrågavarande form äro typiska för yngre nordisk vikingatid. Det egendomliga palmettliknande utsprånget överst får sin förklaring, om vi jämföra det med det från det främre mittpartiet uppskjutande palmettartade utsprånget på t. ex. kronan på den välkända bilden av den tysk-romerske kejsaren Otto den I den store, fig. 2;² en liknande krona har på bilden hans gemål Edith. Statyn förefinnes på altaret i ett kapell i katedralen i Magdeburg. Palmettformen på söljan ifrån Vendel är något missförstådd, men grundformen är otvetydig. Otto regerade, som bekant, mellan åren 936 och 973.

Man blir då även böjd att i huvudprydnaden på manshuvudet på söljan fig. 3³ ifrån den av Gabriel Gustafson år 1886 undersökta grav 197 på gravfältet

¹ Stolpe, Hj. och Arne, T. J., *Gravfältet vid Vendel* (=K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens monografier nr 3, Stockholm 1912), sid. 50 pl. XL fig. 15.

² Schlumberger, G., *Un empereur byzantin au dixième siècle Nicéphore Phocas*, Paris 1890, p. 579 fig.

³ *Fornvännen* 1909 sid. 186 fig. 21.

Fig. 1. Bronssölja. Antagligen från fyllningen till båtgrav XII i Vendel, Uppland. 1/1 — Bronze buckle. Probably from the filling of boat grave XII at Vendel.

Fig. 2. Otto den store och hans första gemål Edith. Från altaret i ett kapell i katedralen i Magdeburg. — Otto the Great and his first consort Edith. From the altar in a chapel in Magdeburg Cathedral.

vid Havor i Hablingbo socken på Gotland (Stat. Hist. Mus. inv.-nr 8064: 197) se en efterbildning av en kejsarkrona; vi finna även här ett från mitten uppskjutande parti, som dock förlorat palmettformen, och på sidorna upptill liknande små rundlar som på Vendelsöljan. Denna grav kan genom en rad föremål, bl. a. ett hängkors av brons med rundade ändar, som Kruse, F., *Necrolivaonica*, Neue Auflage, Leipzig 1859, Tab. 19 Fig. 9, ringsöljan Fornvännen 1915, Statens Historiska Museum och K. Myntkabinettet, Tillväxten under år 1914, sid. 42 fig. 10 och en ringsölja, vars ändknoppar äro facetterade och upptill plana och fyrkantiga med insvängda sidor, dateras till förra hälften eller mitten av 1000-talet (en del typer leva längre). Havorsöljan torde vara något yngre än Vendelsöljan, då den äger en mindre ursprunglig form av »kron»partiet än denna.

Fig. 3. Bronssölja. Havor, Hablingbo sn, Gotland: grav 197. 1/1 — Bronze buckle.

Fig. 4. Bronssölja. Bottarve, Fröjels sn, Gotland. 1/1 — Bronze buckle.

Kanske kan även huvudprydnaden på en sölja som den gotländska fig. 4,⁴ funnen osakkunnigt »1 1/2 aln under jordytan, omedelbart under stenarna i ett ... nu bortbrutet röse» vid Bottarve i Fröjels socken på Gotland tillsammans med en lång rad framför allt senvikingatida föremål, återgå på en kejsarkrona, fastän här mycket förflickad (Stat. Hist. Mus. inv.-nr 14885).

Birger Nerman

Summary

The author presents a type of bronze buckle from the Swedish Viking era, decorated with a man's head with decoration with palmette-like projection. He interprets these headdresses as imitations of an imperial crown and by way of comparison deduces the crown in the well-known picture of the German-Roman emperor Otto I, the Great.

En spegel från Paviken

Statens Sjöhistoriska Museum har sedan maj 1968 ägnat tre månader åt undersökning av en vikingatida lokal av karaktären handelsplats-varvsområde vid lagunhamnen Paviken i Västergarn sn på Gotland.¹

Platsen kännetecknas av ett ställvis inemot halvmeter tjockt kulturlager, som begränsas mot Paviken av den vikingatida strandlinjen ca 2 m. ö. h. Fyndfrekvensen är mycket hög. Bl. a. har hittills hundratalet mer eller mindre parterade sassanidiska och arabiska silvermynt framkommit, dessutom en mindre kvantitet hacksilver — huvudsakligen bestående av tenar eller sönderhackade smycken. Silvret och 25 ädelmetallvikter av brons och bly vittnar om att här en gång ett utbyte av varor och tjänster ägt rum. Aktiviteten synes av daterbara föremål att döma ha nått sin kulmen under 900-talet. Hängsmycken av fastlandstyper och fragment av ovala spännbucklor m. m. vittnar om kontakter med Sveaväldet. En inte obetydlig del av fyndmaterialet antyder också internationella affärer. Härför talar fynd av verkstycken av bärnsten, obearbetade granatstycken, fragment av baltiska smycken, arabiskt glas, rhenländsk och slavisk keramik m. m. Förutom ovannämnda fornsakstyper innehåller fyndmaterialet ett antal mera spektakulära komponenter. En av dessa är en silverspegel. En annan skall endast omnämnas i korthet. Det gäller ett halvdussin små, till formen kubiska till parallelepipediska glasbitar.² En av dessa är gulgrön, genomskinlig och kubisk med 6 mm sida. En av sidorna är belagd med guldfolium. De andra är

⁴ *Fornvännen* 1913 sid. 306 fig. 73.

¹ Lokalen har mera ingående presenterats av P. Lundström i två uppsatser: Västergarn vid den gotländska kusten — en topografisk studie, *Sjöhistorisk Årsbok* 1967-1968 — samt Paviken I, ett vikingatida varv, *Gotländskt Arkiv* 1968.

² Publicerade av A. Lundström, Cuppa vitrea auro ornata. *Early Medieval Studies* 3, Antikvariskt Arkiv 40, Stockholm 1971.